

ANATOLE FRANCE

ELBESZÉLÉSEK

**FORDITOTTA
MOLNÁR FERENCZ**

**KIADJA:
LAMPEL R. Kk. (Wodianer F. és Fiai) R. T.
KÖNYVKIADÓVÁLLALATA
BUDAPEST**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2024
ISBN 978-963-417-595-7 (online)
MEK-24576

TARTALOM

A kis ólomkatona.

A Mi Asszonyunk bohóca.

A fehérlegyezős asszony.

Luzyné.

Gestas.

Leslie Wood.

A kis ólomkatona.

Azon az éjszakán, hogy az influenza-láztól nem tudtam aludni, egészen tisztán hallottam három koppantást azon az üvegszekrényen, amely az ágyam mellett van, s a melyben össze-vissza állanak a kis szász porcellán-figurák, a kétszer égetett sévresi alakok, Tanagrából vagy Myrinából való terrakotta szobrocskák, kis renaissance bronzhistóriák, japán elefánt-csontok, velencei üvegek, kínai csészek, laktálczák, émail dobozok, szóval ezer semmiség, amit csupa fetisizmusból szeretek, s a mit bizonyos örömteli vagy melankolikus órák emléke tesz élővé előttem. A három koppantás gyöngye volt, de tisztán hallható, s a mint az üvegszekrénykére néztem, láttam az éjjeli lámpa világánál, hogy egy kis ólomkatona koczogtat, mert szabadulni szeretne. A szabadulás sikerült is neki, mert ökölcsapásaira kinyillott az üveg-ajtó. Alapjában véve nem is nagyon lepett meg a dolog. A kis ólomkatonát mindig rossz csontnak tartottam. És már két év óta, - a mikor is G. M.-nétől kaptam - perczről-perczre várom, hogy mikor követ el valami impertinenciát. Fehér ruhája van, kék szegélylyel: francia gárdista, és erről az ezredről mindenki tudja, hogy nem nagyon tüntette ki magát a fegyelmezettséggel.

- Hohó! - kiáltottam - La Fleur, Brindamour, La Tulipe! nem csinálna ön kevesebb zajt, s nem hagyna békében nyugodni? Láthatja, hogy beteg vagyok!

Dörmögve felelt:

- Ugy, a hogy itt lát, polgár, száz éve van, hogy elfoglaltam a Bastillet, a miből kifolyólag sok poharat ürítettünk. Nem is hiszem, hogy sok ily öreg ólomkatona van, mint én. Jó éjszakát, megyek a parádéra.

- La Tulipe - feleltem szigorúan - az ön ezredét XVI. Lajos 1789. augusztus 31-ikén föloszlatta. Önnek semmi keresete a parádén. Maradjon csak itt az üvegszekrényben.

La Tulipe megpödörte a bajuszát, és szólt, megvető pillantást vetve rám a szeme sarkából:

- Hogyan, hát ön nem tudja, hogy minden esztendőben, december 31-ikén, mialatt a gyerekek alusznak, a háztetőkön nagy díszszemlét tartanak az ólomkatonák, a vidáman füstölgő kémények között, a melyekből a karácsonyi tűz utolsó füstfoszlányai szállanak szét? Nagyszerű fölvonulás ez, a melyen igen sok lovassági katonának hiányzik a feje. A harcban elesett ólomkatonák árnyékai itt vonódnak el pokoli forgatagban. Csupa görbe szurony, törött kard... És az elhalt babák lelkei, sápadtan a holdfényben, végignézik az ő fölvonulásukat.

Ez a beszéd megdöbbsentett:

- Így hát, La Tulipe, ez szokás, ünnepélyes szokás? Én nagyon tisztetem a szokásokat, a tradíciókat, a legendákat és a néphitét. Mi ezt etnográfának nevezzük, és igen mulattató tanulmányokat csinálunk róla. La Tulipe, én nagy örömmel látom, hogy ön tradícionista. Másrészt azonban nem tudom, hogy kibocsássam-e ebből az üvegszekrényből.

- Bocsásd ki - mondta egy tiszta, zengzetes hang, a melyet eddig meg nem hallottam, a melyről azonban rögtön ráismertem a tanagrai terrakotta-hölgyre, a ki *himation*jába burkolózva a gárdista mellett állott; magasabb volt a katonáénál elegáns termete. - Bocsásd ki. A dédapáink által ránk hagyott tradíciókat tisztelnünk kell. Atyáink jobban tudták, mint mi hogy mit szabad és mit nem, mert ők közelebb voltak az istenekhez. Meg kell tehát engedned, hogy ez a galicziai elmenjen, s fölvonuljon az antik harci szokás szerint. Az én időmben ugyan a katonák nem hordtak ily nevetséges vörösbélésű kék ruhát. Nem volt rajtuk más, csak a fegyverzetük. És mi nagyon féltünk tőlük. Barbárok voltak. Te is barbár és galicziai vagy. Hiába olvastad a költőket és a történetírókat, nem tudod, hogy mi az élet szépsége. Nem voltál az *agorán*, mialatt én a ház udvarában az ősi eperfa alatt a miletosi gyapjút fontam.

Igyekeztem higgadtan felelni:

- Szép Pannychis, a te kis görög néped néhány formát talált, a melyben örökké gyönyörködni fog a lélek és a szem. De a te agorádon minden nap annyi ostobaságot csináltak, a mennyit egy ülőszék alatt sem tudnak elkövetni a mi községi tanácsosaink. Csöppet sem sajnálom, hogy nem voltam Larissa vagy Tanagra polgára. Mindazonáltal meg kell vallanom, hogy jól beszéltél. A szokást követni kell, mert különben nem volna szokás. Fehér Pannychis, a ki miletosi gyapjút fontál az ősi eperfa alatt, nem adtál nekem hiába jó tanácsot; a te kedvedért megengedem La Tulipenak, hogy oda menjen, a hová az etnografia hívja.

Akkor egy kis kétszer égetett sévresi köpülő lány, kezét a vajás köcsögre téve, könnyörgő pillantásokat vetett rám.

- Uram, ne engedje, hogy távozzék. Nekem házasságot ígért. Ha elmegy, soha többé nem látom.

És kerek arcját kötényébe rejtve, keservesen zokogott.

La Tulipe olyan vörös lett, mint kabátja bélése; ki nem állhatja a jeleneteket, és igen kellemtelenül esik neki, ha olyan szemrehányásokat hall, a melyeket megérdemelt. A hogy csak tudtam, megvigasztaltam a kis köpülő lányt, és fölszólítottam a gárdistát, hogy a szemle után ne ragadjon valami korcsmában. Megigérte, s én szerencsés utat kívántam neki. De nem távozott. Furcsa dolog, de ott maradt kis állványán és nem mozdult, akár csak a körötte levő figurák. Meglepetésemet fejeztem ki előtte.

- Türelem - felelt. - Én nem mehetek el így, az ön szeme láttára, a nélkül, hogy a titkos törvényeket megsérteném. Amikor szundikálni fog, könnyen elszököm egy holdsugáron, mert szubtilis vagyok. De nem sietek, s egy-két órai időm még van. Nem tehetünk jobbat, mint ha beszélgetünk. Akarja, hogy elmondjak önnek egy történetet a régi időkből? Sokat tudok.

- Meséljen, mondta Pannychis.

- Meséljen, - szólt a köpülő lány.

- Meséljen hát, La Tulipe, - mondtam én is.

Leült, megtömté pipáját, egy pohár sört kért, köhécselt, és elkezdte:

- Éppen kilenczvenkilencz éve van, hogy egy asztalkán állottam vagy egy tuczat bajtársammal, a kik úgy hasonlítottak hozzám, mintha testvéreim lettek volna; egyik állt, a másik feküdt, a legtöbbnek hibás volt a feje vagy a lába. Hősi törmeléke voltunk egy ólomkatonás skatulyának, a mit az előző évben vásároltak a saint-germaini vásáron. A szoba halványkék selyemmel volt kárpitozva. Egy kottaállvány, a melyen Orfeusz imája volt kinyitva, székek, a melyeknek lant volt a támlájuk, egy kis acajou-íróasztal, rózsákkal díszített hófehér ágy, a melynek párkányán galambpárok voltak, minden, gyöngéd bájjal mosolygott itten. A lámpa szeliden világolt, és a kandalló lángja mintha szárnyakat libbentett volna az árnyékban. Pongyolában, a kis íróasztal előtt ül Julie; finom nyaka meghajlik arany hajának nagyszerű, halvány gloriolája alatt. Levelek közt lapoz, a melyek eddig szalagokkal átkötve aludtak a fiókokban.

Éjfél üt az óra; ez a jele, hogy az egyik esztendő elmúlt és következik a másik. A piczi ingaóra, a melyen aranyozott Ámor mosolyog, jelzi, hogy az 1793-as évnek vége.

A mint összeér a két mutató, egy kis jelenés tűnik elő a szobában. Csinos gyerek, éppen most jött a fürkéből, a melyben aludni szokott, s a melynek ajtaját nyitva hagyta. Kis ingecskejében jött, anyja karjai közé szaladt és boldog új évet kívánt neki.

- Boldog új évet, neked is, kis Emil... Köszönöm. De tudod te, hogy mi az a boldog új év?

A kis fiú azt hiszi, hogy tudja; mindazonáltal magyarázza neki az anyja:

- Az év akkor boldog, fiacskám, ha gyűlölet és félelem nélkül telt el.

Aztán megcsókolja; az ágyba fekteti, a honnan kiszökött, majd visszamegy, s leül az íróasztal-
ka elé. Nézegeti a kandallóban csillogó lángokat és a leveleket, a melyekből száraz virágok
hullanak ki. Nagyon nehezeére esik elégetni a leveleket. Mégis el kell égetni valamennyit.
Mert ha ezeket a leveleket fölfedezik, vérpadra kerül az, aki írta, meg az is, a ki kapta. Ha
csak ő róla magáról volna szó, nem égetné el, annyira megunta már védeni életét a hóhérok-
kal szemben. De *ő reá* gondol, a ki proskribálva van, el van árulva, s most keresik, mialatt Páris
tulsó végén valami padláson rejtőzik. Elég egy ilyen levél, hogy nyomára jussanak és vér-
padra hurrholják.

A kis Pierre nyugodtan alszik ágyában; a szakácsné és Nanon a padlásszobában nyugszik.
Nagy csöndesség van, a havas éjszakák csöndje uralkodik a messziségben. A hideg éjjeli
levegő erősen szítja a kandalló lángját. Julie el fogja égetni a leveleket, és tudja, hogy ez
olyan feladat, a mit nem végezhet mély és szomorú álmodozások nélkül. El fogja égetni a
leveleket, de előbb még egyszer, utoljára elolvassa valamennyit.

A levelek szép rendben vannak, mert Julie mindent szép rendben tart, a mi körülötte van.

Ezek itt már egészen megsárgultak, s három esztendősek. Julie újra átéli a csöndes éjszakában
a boldog órákat. Nem dob a tűzbe egyet sem a nélkül, hogy tízszer is át ne betűzgette volna az
imádott szótagokat.

A nyugalom mélységes körülötte. Időről-időre fölkel, az ablakhoz megy, fölemeli a függönyt,
és látja a hallgatag homályban a Saint-Germain-des-Prés holdezüstözte tornyát. Aztán vissza-
megy, és folytatja a lassú és kegyeletes rombolás munkáját. Hogyne szívná magába még
egyszer ezeket a gyönyörteli lapokat! Mert ugyan, hogy szolgáltatná ki a lángoknak ezeket
a drága sorokat, anélkül hogy még egyszer örökre be ne vesse a szívébe mind? Mélységes a
nyugalom körülötte, s az ő lelke remeg az ifjúságtól és a szerelemtől.

Olvas:

»Igy, a távolban is látom önt, Julie. Járok és körülvesznek a képek, a melyek elmém-
ben születnek. Látom önt, nem mozdulatlanok és hidegnek, hanem élénknek, kedvesnek,
mindig másnak, tökéletesnek, mint a minő. Ön köre álmaimban a világ legszebb
látványait csoportosítom. Boldog ember, a ki Julie szerelmese! Minden elbájolja, mert
benne lát mindent. És a ki őt szereti, az szeret élni; csodálja ezt a világot, a melyet Julie
ragyog be; imádja ezt a földet, a melynek Julie a virága. A szerelem fölfedi előtte a
dolgok rejtett értelmét. Megérti a teremtés végtelen formáit, mert mind Julie képét mu-
tatják neki. Hallja a természet számtalan hangját; mind Julie nevét suttogja. Tekintetét
gyönyörrel meríti a nap világosságába, arra gondolva, hogy ez a boldog fény Julie
arczát is körülragyogja, s mintegy isteni csókot lehel a legszebb emberi formákra. Ez
estén az első csillagok megremegettik; így fog szólni: »Talán éppen ebben a pillanatban
nézi ő is a csillagokat«. A levegő minden illatában őt érzi. Meg akarja csókolni a földet,
a mely őt hordozza...

Julie, ha el kell vérzenem a hóhérbárd alatt, meg kell halnom a szabadságért, mint
Sidneynek, a halál sem tudja visszatartani méltatlandó árnyamat a sötétségben, a hol
te nem leszel. Feléd fogok szállani, kedvesem. Sokszor fog körülöttem lebegni visszatért
lelkem«.

Julie olvas és gondolkodik. Az éjjel lassanként elmúlik. Már valami halvány világosság szűrődik át a függönyön: itt a reggel. A szolgálók künn megkezdik munkájukat. Ő be akarja végezni a magáét. Hallga! Nem hangok ezek?... Nem. A csönd mélységes körülötte.

A csönd mélységes, mert a hó elfojtja a lépések zaját. Jönnek, már itt is vannak. Nagy ütések döngöttek a kaput.

Hogy elrejtse a leveleket, bezárja az íróasztalt, arra már nincs ideje. Amit tehet, azt megteszi átnyalábolja az egész csomót és a pamlag alá dobja, a melynek szőnyege a földre ér. Néhány levél még a földön marad. Azokat kis lábával a többi után löki. Aztán könyvet ragad, s beleveti magát egy karosszékebe.

A kerület főembere belép, tizenkét lándzsával. Volt székfónó, Brochet a neve, reszket a láztól, mindig vérben forog a szeme.

Jelt ad embereinek, hogy őrizték a kijáratokat, s Juliehez fordul:

- Polgártársnő, megtudtuk, hogy levelezésben vagy Pitt ügynökeivel, kibujdosottakkal és a börtönök összeesküvőivel. A törvény nevében ezennel lefoglalom papírjaidat. Már régen figyelmeztettek, hogy a legveszedelmesebb fajtából való arisztokrata vagy. Rapoix polgár, aki itt áll - s embereinek egyikére mutatott - megvallotta, hogy 1789 telén, a nagy hidegben pénzt és ruhát adott neki, hogy megvesztegesd. Igen elnéző és polgári érzés híján szűkölködő hatóságok nagyon sokáig kimélték. Most rajtam van a sor a parancsolásban és biztosítlak, hogy nem menekülsz meg a vérpadtól. Add ide a leveleket, polgártársnő!

- Vegye elő maga - szólott Julie - nyitva van az íróasztalom.

A fiókban néhány papír maradt: keresztlevél, esketési vagy haláleset-bizonyítvány, egy-két számla és értékpapír. Brochet sorra megvizsgálta valamennyit. Megtapogatta, megforgatta mint olyan bizalmatlan ember, a ki nem igen jól tud olvasni, s néha-néha szólt:

- Hiba! Az, hogy a király neve nincs kitörölve, hiba!

Julie ebből arra következtet, hogy a látogatás nagyon hosszú és aprólékos lesz. Nem teheti, hogy lopva oda ne pillantson a pamlag felé, s akkor veszi észre, hogy a pamlagot takaró szőnyeg alól egy levélnek kilátszik a sarka, mint valami fehér macskának a füle. Erre a látványra teljesen elmúlik a félelme. Vesztének bizonyossága nyugalmat ad neki és arczán is előmlik a biztonságéhoz hasonló nyugalom. Biztos a felől, hogy ezek az emberek is meglátják a kiálló papírdarabot, mint a hogy ő meglátta. Még hozzá piros a szőnyeg, s a fehér papírdarab szinte kiszúrja rajta a szemet. Csak éppen azt nem tudja, hogy most mindjárt találják-e meg, vagy csak később akadnak rá. Ez a kétség foglalkozást ad neki és mulattatja. Ebből a tragikus pillanatból játékot csinál, nézve, hogy közelednek a pamlaghoz, vagy hogyan távolodnak tőle a hazafiak.

Brochet, a ki már végzett az íróasztal papírjaival, türelmetlenkedik és azt mondja, hogy majd megtalálja azt, a mit keres.

Feldöntögeti a bútorokat, megforgatja a képeket és kardja markolatával kopogtat végig a farakásokon, hogy fölfedezze a titkos rejtekhelyeket. De egyet sem talál. Betöri a tükröt, hogy nincs-e mögötte valami. Semmi sincs.

Ezalatt emberei fölfeszegetnek néhány deszkát a padlóról. Káromkodnak, hogy »egy arisztokrata asszonyszemély nem fog ki a sansculotteokon!« De egyik sem látta meg a kis fehér csücsköt, a mi a pamlag szőnyege alól kikandikál.

Más szobákba vezetik Juliet és minden kulcsot elkérnek, összezúzzák a bútorokat, betördösik az üveget, fölhasogatják a karosszékeket. És semmit sem találnak.

Azért Brochet még nem esik kétségbe, hanem visszatér a hálósobába.

- A teremtésit! Itt vannak a papirok; biztos vagyok felőle!

Megvizsgálja a pamlagot, gyanusnak nyilvánítja, s ötször-hatszor beledöfi kardját markolatig. Semmit sem talál; borzasztó nagyot káromkodik s parancsot ad embereinek a távozásra.

Már az ajtónál van, a mikor visszafordul és Julie felé nyújtja ki karját:

- Reszkess a viszontlátásomtól; én a szuverén nép vagyok!

És utolsónak távozik.

Végre elmentek. Julie hallja, a mint lépteik távolodnak a lépcsőn. Meg van mentve! Vigyázatlanságával nem árulta el őt! Szalad a kis ágy felé pajkos kaczagással, s megcsókolja a kis Emilt, a ki ökölbe szorított kezecskéikkel alszik, mintha nem is döntöttek volna mindent föl bölcsője körül.

Miután így beszélt, La Tulipe meggyújtotta kialudt pipáját és kiitta a maradék sört.

- Barátom - szóltam - igazságosnak kell lenni. Egy francia testőrtől elég az a finomság, a melylyel ön elé ad. De azt hiszem, hogy már hallottam valahol ezt a történetet.

- Meglehet, hogy Julie elmondta. Végtelenül szellemes teremtés volt.

- És mi lett belőle?

- Még a konzulátus idejében kellemes órákat élt. De azért esténként a park fái közt fájdalmas titkokat suttogott. Látja, uram, erősebb volt a halállal, mint a szerelemmel szemben.

- És ő, a ki oly szép leveleket írt?

- Báró lett és prefektus a császárság alatt.

- És a kis Emil?

- Meghalt 1859-ben, Versaillesban, mint csendőr ezredes.

- Hallatlan!

A Mi Asszonyunk bohóca.

I.

Lajos király idejében élt Franciaországban egy szegény bohóc; Compiégneben született és Barnabé volt a neve. Városról városra járt, mindenütt mutogatta erejét és ügyességét.

Vásárok idején a piacon leterítette kopott, ócska szőnyegét, s miután maga köré csábította a gyermekeket és a csavargókat mindenféle bohókás beszéddel, a mit egy igen öreg erőművész-től tanult, s a melyen sohasem változtatott semmit, éppenséggel nem természetes állásba helyezkedett, és egy czintányért állított egyensúlyba az orra hegyén. A tömeg eleinte közönyösen nézte.

De a mikor a kezén állva, a lábával a levegőbe dobált és elkapott hat csillogó rézgolyót, vagy a mikor hátrahajlott, úgy hogy a feje a sarkát érte s testét valóságos kerék alakjába görbítette és ebben a pozícióban dobálózott tizenkét késsel, csodálkozó moraj kelt a nézők közt, s záporként hullott a szőnyegre a sok aprópénz.

Mégis, mint a tehetségükből élők legnagyobb részének, a compiégnei Barnabénak is nagyon neheze élt az élet.

Homloka verejtékével keresve kenyerét, sokkal több jutott neki a nyomoruságból, mint a mennyi Ádám apánk vétkeiből kifolyólag megillette volna.

Aztán meg nem is dolgozhatott annyit, a mennyit akart. Hogy bemutathassa szép művészetét, napfényre és megre volt szüksége, mint a fának, hogy virágozhassék és gyümölcsöt teremhessen. Télen olyan volt, mint valami lombjátvesztett fa, szinte halott. A fagyos föld kemény volt a bohócnak. És mint a mesebeli tücsök, a melyről Marie de France beszél, fázott és éhezett a hó évszakán. De mivel egyszerű volt a szíve, türelemmel viselte baját.

Sohasem gondolkozott a gazdagságok eredetéről vagy az emberi javak egyenlőtlenségéről. Szilárdan hitte, hogy ez a világ rossz, majd jobb lesz a másik, és ez a remény tartotta. Nem utánozta a hitetlen és csavargó latrokat, a kik lelküket eladják az ördögnek. Sohasem káromolta Isten nevét; becsületben élt, és ámbátor nem volt felesége, nem kívánta meg a szomszédját, mert az asszony ellensége az erős embereknek, a hogy ez a bibliai Sámson történetéből is kitűnik.

Valóban nem voltak érzéki vágyai, és nehezebben tudott lemondani a pohárról, mint a hölgyekről. Mert - a nélkül, hogy a mértékletesség ellen vétett volna - szeretett inni, ha meleg volt. Jó ember volt, istenfélő, és igen nagy tisztelője a szent Szűznek.

A hányszor csak bement a templomba, nem mulasztotta el, hogy le ne térdeljen az Isten Anyja szobra elé, s ezt az imádságot ne intézze hozzá:

- Mi Asszonyunk, vigyázz az életemre addig, a míg úgy nem tetszik Istennek, hogy meghaljak, s ha meghaltam, add, hogy részem legyen a paradicsom gyönyörűségeiben.

II.

Egy este, esős nap után, hogy ment, mendegélt szomorúan, görnyedten, hóna alatt az ócska szőnyegbe csavart golyókkal és késekkel, keresve valami csüört, a hol aludhassék, vacsora nélkül, meglátott az úton egy szerzetest; tiszteletteljesen köszöntötte. Mivel egy úton mentek, beszélgetni kezdtek:

- Utitárs - kérdezte a szerzetes - hogy van az, hogy zöld a ruhád? Talán a bolond szerepét játszod valami misztériumban?

- Nem, atyám - felelt Barnabé. - Ugy, a hogy itt lát, Barnabé a nevem és foglalkozásomra nézve bohóc vagyok. Ez volna a világon a legszebb foglalkozás, ha az ember minden nap ehetnék mellette.

- Barnabé barátom - szólt a szerzetes - ügyelj arra, a mit mondasz. Nincs szebb foglalkozás, mint a szerzeteseké. Istennek, a szent Szűznek és a szenteknek dicsőségét énekeljük mi, és a szerzetes élete egy zsoltár.

Barnabé felelt:

- Atyám, megvallom, hogy úgy beszéltem, mint valami tudatlan. A Kegyed foglalkozását össze sem lehet hasonlítani az enyémmel, és ámbátor érdemes dolog, ha az ember az orrára állított bot végén egyensúlyban tart egy dénárt, és még tánczol is hozzá, de ez az érdem nem is közelíti meg a Kegyedét. Szeretnék én is minden nap énekelni, mint Kegyed, atyám, s különösen a szent Szűznek, a ki iránt különös imádatot viseltetem. Szívesen lemondanék a művészetemről, a melyet Soissonstól Beauvaisig mindenki ismer, több, mint hatszáz faluban és városban, hogy felölthessem a szerzetesi csuhát.

A szerzetest meghatotta a bohóc egyszerűsége, s mivel ítélettel bíró ember volt, fölismerte Barnabéban egyikét azoknak a jóakarató embereknek, a kiktől azt mondta a Mi Urunk:

- Béke legyen velünk a földön.

Ezért így szólt hozzá:

- Barnabé barátom, jöjjön velem és én Kegyedet bevezetem kolostorunkba, a melynek perjele vagyok. A ki az egyiptomi Máriát a sivatagba vezette, az küldött engem Kegyedhez, hogy az üdvösség útjára vezessem.

Igy lett Barnabé szerzetes. A kolostorban, a hová fölvetették, a barátok versengve a szent Szűz dicsőségének éltek, s mindenki legszebb istenadta tudásával és ügyességével szolgálta Őt.

A perjel, a kivel Barnabé találkozott, könyveket írt, a melyek a skolasztika szabályai szerint tárgyalták Isten Anyjának erényeit.

Fráter Maurice tudós kézzel velinlapokra másolta ezeket a tanulmányokat.

Fráter Alexandre finom miniatűröket festett rá. Ott volt az ég Királynője, Salamon trónján ülve s lábainál négy oroszlán örködött. Sugárzó feje körül hét galamb röpködött, a mi a Szentlélek hét adományát jelenti: az istenfélelmet, irgalmat, tudást, erőt, tanácsot, értelmességet és bölcseséget. Hat aranyhajú szűz állott körötte: az Alázatosság, az Okosság, a Visszavonulás, a Tisztelet, a Szűziesség és az Engedelmisség.

Lábainál két kis mezitelen, fehér alak könyörgött. Ezek lelkek voltak, a kik üdvösségükért könyörögtek és - bizonyosan nem hiába - az Ő mindenható közbenjárásáért.

Fráter Alexandre egy másik lapra Mária-tekintetű Évát festett, hogy egyazon figurán látni lehessen a bűnt és a megváltást, a bűnbe esett asszonyt és a szent szűzet. Csodálni lehetett még e könyvben az eleven kutakat, a forrást, a lilomot, a holdat, a napot, a zárt kertet, a melyről az Énekek Éneke szól, az ég kapuját és Isten városát és mindez a szent Szűzé volt.

Fráter Marbode is igen gyöngéd gyermeke volt Máriának.

Ő folyton szobrokat faragott kőből, úgy hogy szakálla, szemöldöke és haja fehér volt a kőportól, a szeme dagadt és könnyező; de tele volt erővel és örömmel, pedig öreg volt már, s látnivaló volt, hogy a paradicsom Királynője óvta gyermekének öregségét. Marbode ült

ábrázolta őt, feje körül gyöngyös kerületű nimbuszsal. És gondosan vigyázott, hogy ruhájának ránczai eltakarják lábát annak, a kiről ezt mondta a próféta:

- Olyan az én szerelmesem, mint a bérekesztett kert.

Néha bájos gyermekarczczal ábrázolta őt, s ilyenkor mintha így szólt volna a szobor: »Uram, te vagy az én Uram!« - »Dixi de ventre matris meae: Deus meus es tu«. (Zsolt. k. 21, 11.)

Költők is voltak a kolostorban, a kik latin himnuszokat írtak a boldogságos szűz Mária tiszteletére, sőt egy picardiai is volt, a ki a Mi Asszonyunk csodáit közönséges nyelvre ültette át, rímes versekben.

III.

Látva a dicséretnek ily nagy versenyét és a munkák ily szép aratását, Barnabé panaszkodott tudatlansága és egyszerűsége miatt:

- Fájdalom - sóhajtott, egyedül sétálva a kolostor árnyéktalan kertjében - igen szerencsétlen vagyok, hogy én is nem dicsérhetem oly szépen a szent Szűzet, a kinek áldozatul adtam szívem gyöngédségét, mint fivéreim. Fájdalom! fájdalom! Otromba és művészet nélkül való ember vagyok - és Szűz Asszonyom, sem épületes beszédeim, sem a szabályok szerint írt tanulmányaim, sem jól faragott szobraim, vagy megolvasott lábú, mérték szerint járó verseim nincsenek számodra. Semmim sincs, fájdalom!

Igy sóhajtozott, s átengedte magát a szomorúságnak. Egy este, hogy a szerzetesek beszélgettek, hallotta az egyiktől, hogy volt egy barát, a ki nem tudott mást, mint az *Ave Máriát*. Ezt a barátot megvetették tudatlanságáért; de a mikor meghalt, őt róza nőtt ki ajkai közül, a *Mária* név őt betűjének jeléül, s így bizonyosodott be az ő szentsége.

Hallva ezt a történetet, Barnabé még jobban csodálta a Szűz jóságát; de ennek a halottnak a példája nem nagyon vigasztalta, mert tele volt buzgósággal a szíve és szolgálni akarta égben lakó Asszonyának dicsőségét.

Kereste a módját, a nélkül, hogy megtalálta volna, és napról-napra szomorúbb lett, a mikor végre egy reggelen vidáman kelt föl, és elszaladt a kápolnába. Egy óra hosszat maradt ott egyedül, s ebéd után is visszatért oda.

És ettől a naptól kezdve minden nap elment a kápolnába, a mikor nem volt ott senki és ott is maradt, mialatt a többi szerzetes szabad és kézimunkával járó művészetekkel foglalkozott. Már nem volt szomorú, és nem sóhajtozott.

Ez a furcsa viselkedés fölkelte a szerzetesek kíváncsiságát.

Kérdezték egymástól, hogy miért vonul vissza oly sokszor Barnabé.

A perjel, a kinek az a kötelessége, hogy minden szerzetesről mindent tudjon, elhatározta, hogy meglesi egyszer Barnabét. És egy napon, a mikor újból bezárkózott, mint rendszeren szokta, a kápolnába, a perjel két idősebb szerzetes kíséretében megjelent az ajtónál és a hasadékokon keresztül megfigyelte, hogy benn mi történik.

Látták, amint Barnabé a szent Szűz oltára előtt állott a kezén, és a lábával a levegőbe dobálta a hat rézgolyót és a tizenkét kést. Az Isten Anyja tiszteletére legtöbb dicséretet ért ugrásait produkálta. Nem értve meg, hogy ez az egyszeri ember így áldozza tehetségét és tudományát a szent Szűznek, a két idősebb szerzetes szentségtörésről kiabált.

A perjel tudta, hogy Barnabénak ártatlan a lelke, de azt hitte, hogy megőrült; már mind a hárman arra készültek, hogy hirtelen kidobják a kápolnából, a mikor látták, hogy a szent Szűz leszáll az oltárról és kék köpenyének egy sarkával letörülte az izzadságot bohócza homlokáról.

Akkor a perjel arczczal a kőlépcsőre borult, és szólt:

- Boldogok az egyszerűek, mert ők látni fogják Istent.
- Ámen! - szóltak az idősebb szerzetesek, megcsókolva a földet.

A fehérlegyezős asszony.

Tsuang-Tsen igen nagy műveltségű férfiú volt, a ki annyira fejlesztette bölcsességét, hogy minden mulandó dolgoktól elfordult, és mivel jó kínai létére az örökkévaló dolgokban sem hitt, éppen csak az a tudat maradt meg benne lelkének vigasztalásául, hogy ő mentes a többi emberek bolondságaitól és gyengéitől, nem vadászik fölösleges gazdagságok, jelentéktelen kitüntetések után. Ebben a filozófiában kell, hogy legyen valami különös, mert Tsuang-Tsent halála után boldognak nevezték és irigylésre méltónak.

Nos, míg az ismeretlen hatalmak megengedték neki, hogy a napfényes égbolt alatt zöld, mosolygó mezőkön vándoroljon, az volt a szokása Tsuang-Tsennek, hogy gondolatokba merülve, maga sem tudta, hogyan és miért, elkóborolt a vidéken.

Egy reggelen, hogy éppen a Nam-Hoa hegy virágos lejtőjén kószált, egyszerre csak egy temetőben találta magát. Az ország szokása szerint, apró, letaposott halmocskák alatt nyugodtak itt a megboldogultak. A mikor a számtalan, a láthatáron végig elhúzódó apró halmot látta, mély gondolkodásba esett a tudós az emberek sorsa fölött.

- Ez itten - szólt magában - a választ, a melyhez az élet minden ösvénye vezet. A ki egyszer elfoglalta helyét a temetőben, sohasem tér vissza a napfényre...

A föltámadásban - mint honfitársai - nem hitt Tsuang-Tsen. A halálban való egyenlőség különben, a szerint, a mint vidám vagy szomorú hangulatban vannak az emberek, örömet vagy bánatot ébreszt bennük. Egy csomó piros és zöld bálvány mulattatja az elköltözöttet. Ellenben Tsuang-Tsen, aki a filozófusok büszke szektájához tartozott, nem kívánt vigasztalást a színes üvegébuktól.

A mikor így gondolkodva jártatta tekintetét a temető fölött, egy fiatal asszonyt vett észre, a ki gyászruhában volt. Értsd: hosszú, fehér, szövetrohában.

Az egyik sirhalmon ült és fáradhatatlanul legyezte egy fehér legyezővel a még nedves kis dombot.

Tsuang-Tsen kíváncsi volt, hogy mit jelent ez a furcsa foglalkozás. Közelebb ment a fiatal asszonyhoz és illedelmesen szólt:

- Asszonyom, engedje kérdeznem, hogy ki az, a ki ez alatt a sirhalom alatt nyugszik és vajjon miért legyezi ön oly buzgalommal a földet a mely a boldogultat fedi? Én filozófus vagyok és mindent meg szoktam okolni. Ime, most olyasvalami előtt állok, a minek nem tudom az okát.

A fiatal asszony csak tovább legyezte a földet. Pirulva hajtotta le a fejét és néhány szót mormogott, a melyet a tudós nem értett meg. Ismételte még néhányszor a kérdést, de hiába. A gyászoló asszonyka nem is ügyelt rá; úgy látszott, mintha egész lelke abba a kezébe szállt volna, a melyben a legyezőt tartotta.

Tsuang-Tsen odább ment, kedvetlenül. Ámbátor tudta, hogy minden csak hiuság: vele született az, hogy különösen az asszonyi cselekvések indító okát keresse. Ezeknek az alárendelt teremtetéseknek a fajtája, ha nem is jóakaró, de élénk érdeklődést keltett benne.

Lassan kószált tovább, de nem anélkül, hogy vissza ne nézegetett volna a fehér legyező felé, amely úgy lengett, ingott a levegőben, mint valami nagy lepkének a szárnya.

Egyszerre hirtelen előtte termett egy öreg anyóka, akit eddig még nem vett észre, és intett neki, hogy kövesse.

Egy magasabb sirhalom mögé vezette, és szólt:

- Hallottam, amikor ön az urnókhöz kérdést intézett és választ nem kapott. Én szívesen kielégitem az ön kíváncsiságát, először azért, mert velem született a becsületesség, másodszor pedig azért, mert remélem, hogy ad érte nekem valamit, amin a papoktól varázspapírt vehetek, ami az életemet meghosszabbítja.

Tsuang-Tsen egy pénzdarabot vett ki erszényéből és az anyóka elkezdte:

»- Az a fiatal asszony, akit ott a sirnál látott, Madame *Lu*, özvegye *Tao*nak, a tudósnek, aki most két hete halt meg, hosszas betegség után. Az a sir az ő sirja. Az asszony gyöngéden szerette férjét, az viszont. Még az utolsó perczben is, amikor már haldoklott, *Tao* ur előtt lehetetlennek tünt fel, hogy elhagyja feleségét, életének virágában, szépségének legdiadalmasabb korszakában. - De jó volt ő és szelid, és végre is engedett a halálnak.

Madame *Lu*, aki az egész betegség alatt el sem mozdult férje ágyától, könnyekben tört ki és minden istenekre esküdözött, hogy nem éli őt tul; valamint az életben megosztotta fekvőhelyét, úgy a koporsóban is mellette fog nyugodni.

De *Tao* úr mondta:

- Kedvesem erre ne esküdjél.

- Nos, - folytatta Madame *Lu*, - ha már tovább kell élnem és a szellemek arra kárhozzatnak, hogy még akkor is lássam a napfényt, amikor a te szemed már nem látja, úgy tudd meg legalább, hogy sohasem leszek a más felesége és csak egy férjem volt, mint ahogy egy lelkem van.

Tao úr mondta:

- Kedvesem, erre se esküdjél.

- Oh, *Tao*, - zokogott az asszonyka, - legalább engedd, hogy megesküdjem, hogy öt esztendeig várok, mielőtt újból férjhezmegyek!

- Erre se esküdjél, - szólt *Tao*, - csak arra esküdjél, hogy annyi ideig tartod meg emlékemet, míg a föld megszárad a siromon.

Madame *Lu* ünnepélyesen megesküdött erre. *Tao* pedig mindörökre lehunyta szemeit. Le sem lehet írni az asszonyka kétségbeesését. Majdnem sebeket égettek a szemén forró könnyei. Éles körmei fölkmolták porcellán orcáit. De minden elmúlik és ennek a fájdalomnak vad hullámai is elültek. Három nappal *Tao* úr halála után emberibb lett Madame *Lu* gyásza. Hallotta, hogy férje egy tanítványa részvétét akarja előtte kifejezni. Egészen helyesen úgy gondolkozott, hogy ezt nem szabad visszautasítania és sóhajtva fogadta őt. Az ifju csinos volt és előkelő, keveset beszélt *Tao* úrról ellenben végtelen sokat az asszonykáról. Elmondta, hogy bájos, ingerlő, szép és hogy érzi, hogy szerelmes belé. Madame *Lu* hagyta, hogy ő ezt mondja. Az ifju megígérte, hogy ismét eljő. És azóta Madame *Lu* nap-nap után itt ül a férje sirján és legyezi a nedves földet, hogy hamarabb száradjon meg.«

Ezzel véget ért az anyóka elbeszélése és a bölcs Tsuang-Tsen gondolta:

- Az ifjuság rövid. A szenvedély szárnyakat kölcsönöz a fiatal asszonyoknak és férfiaknak. Mindent összevéve, ez a Madame *Lu* igen tiszteletreméltó személy, aki nem akarja megszegni az esküjét.

Luzyné.

1792. szeptember 15.

I.

A mikor beléptem, Pauline de Luzy kezét nyújtotta felém. Hallgattunk néhány pillanatig. Szalagja és szalmakalapja hanyagul volt egy karosszékre vetve.

Orfeusz imája volt a hangjegy-állványon. Az ablakhoz közeledett s nézte, mint száll le a nap a vérvörös látóhatáron.

- Asszonyom, - szóltam végre - emlékszik-e, hogy mit mondott éppen ma két esztendeje ott a domb alján, a folyóparton, a hová most néz? Emlékezik-e, mint jósolta meg nekem a megpróbáltatások, a bűnök és a borzalmak napjait? Megakasztotta ajkamon szerelmem vallomását s így szólt: »- Éljen, harcoljon az igazságért és a szabadságért.« Asszonyom, mióta a Kegyed keze, a melyet még mindig nem borítottam elég könnyel és csókkal megmutatta nekem az utat, bátran haladtam. Engedelmeskedtem Kegyednek, írtam, beszéltem. Két esztendeig pihenés nélkül harcoltam azokkal, a kik zavart és gyűlöletet vetnek, a tribunokkal, a kik eltántorítják a népet az álszeretet rángatózó fitogtatásával, a gyávákkal, a kik a közel jövő urainak áldoznak.

Egy mozdulatával elhallgattatott s intett, hogy figyeljek. Akkor a kert illatos levegőjén, a madarak dalán által hallottuk a halál ordítását:

- Lámpára az arisztokratával!... Lándzsára a fejét!...

Halványan, mozdulatlanul állott s egy ujját ajkához emelte.

- Bizonyosan - szóltam - valami szerencsétlent üldöznek. Házkutatásokat tartanak s elfogják az embereket éjjel-nappal Párisban. Talán ide is eljönnek. Elmegyek, hogy ne hozzam rossz hírbe Kegyedet. Ámbátor erre felé nem ismernek, de azért ezidőtájt veszedelmes vendég vagyok.

- Maradjon! - mondta az asszony.

Most már másodszor sírt végig a kiáltozás az est nyugalmas csöndjén. Léptek és lövések zaja hallatszott. Közeledett a lárma; hallottuk, a mint kiáltották: »- Zárjátok el az utat, hogy meg ne szökhessék a gazember!«

Luzyné, hogy a veszedelem közelgett, mind nyugodtabb lett.

- Menjünk föl a második emeletre, szólt; az ablakredőnyön át onnan meglátjuk, hogy mi történik künn.

De alig nyitották ki az ajtót, a mikor egyszerre egy sápadt embert láttak a küszöbön; vaczogott a foga s a félelemtől egymáshoz ütődött a két térde. Fuldokló hangon mormogta ez a kisértet:

- Mentsenek meg... rejtsek el!... Itt vannak... Betörték az ajtómat, berohantak a kertembe. Jönnek...

II.

Luzyné megismerte Planchonnet-t, az öreg filozófust, a ki a szomszéd házban lakott, s halkan kérdezte tőle:

- Látta önt a szakácsnőm? Mert az jakobinus!...

- Senki sem látott.

- Hála istennek, szomszéd!

Hálósobájába vonszolta, a hová követtem őket. Valami olyan rejtekhelyet kellett keresni, a hol Planchonnet napokig elmaradhasson, vagy legalább is néhány óráig, míg üldözői megcsalódnak és beleunnak a keresésbe. Ugy egyeztünk meg, hogy én majd szemmel tartom a környéket, s ha jelt adok, szegény barátunk a kis kertajtón át menekül.

De addig sem tudott állni. Nagyon meg volt döbbenve.

Meg akarta velünk értetni, hogy őt üldözik, a papok és királyok ellenségét, azért, mert Cazottetal összeesküdött az alkotmány ellen s augusztus tizedikén a Tuileriák védőihöz csatlakozott. Ez aljas rágalom. A valóság az, hogy Lubin csupán gyűlöletből üldözi, Lubin, a ki valamikor mészárosa volt, s a kit százszor is meg akart pálcáztatni, a miért rosszul mérte a húst, s a ki most főnöke annak a kerületnek, a hol ő lakik.

Hogy fuldokolva kimondta azt a nevet, úgy rémlett előtte, mintha látná Lubint, s arcát tenyerébe rejtette. Valóban, léptek hallatszottak a lépcsőházban. Luzyné elrekesztelte az ajtót s az öreget egy spanyolfal mögé tolta. Kopogtattak az ajtón s Pauline fölismerte szakácsnéja hangját, a ki kiáltozott, hogy nyissák ki, mert a kapu előtt van az előljáróság a nemzetőrséggel, és házkutatást akar tartani.

- Azt mondják, - tette hozzá a leány - hogy Planchonnet itt van a házban. Én jól tudom, hogy nincs itt, hogy itt nem rejtőzhetik ilyen gonosztevő; de nem hisznek nekem.

- Nos, hát jöjjenek föl! - kiáltott Luzyné. - Mutassa meg nekik az egész házat, a pinczétől a padlásig.

Ezt a párbeszédet hallva szegény Planchonnet, elájult a spanyolfal mögött s csak nagynehezen tudtam fölrázni, föllocsolni. Amikor ez megtörtént:

- Barátom, - szólt igen halkan a fiatal asszony az aggastyánnak - bízzék bennem. Gondoljon arra, hogy mily ravaszok az asszonyok.

És nyugodtan, mintha mindennapi, háztartási munkát művelne, kissé előrehuzta ágyát az alkoból, levette róla a takarót s az én segítségemmel úgy helyezte el a három matráczt, hogy az alsó és a felső közt egy kis hely maradt.

Amikor ezzel elkészült, faczipők, csizmák, puskatusok és rekedt kiáltások zaja hallatszott a lépcsőházból. Mindhármunkra nézve borzasztó pillanat volt ez; de a zajos menet lassan föl-vonult a padlásra. Megértettük, hogy az őrség a jakobinus szakácsnő vezetése alatt előbb a padlást kutatja ki. A mennyezet döngött lépteik alatt; fenyegetések, röhögések hallatszottak, s hallottuk, mint rugják, szurkálják a rekeszeket. Föllélekztünk, de már egy veszteni való percünk se volt. Besegítettem Planchonnet-t a matráczkok közt hagyott helyre.

Hogy így dolgoztunk, Luzyné csóválta a fejét. Az így fölforgatott ágy nagyon gyanus volt.

Megpróbálta elrendezni; nem tudta.

- Bele kell feküdnöm, - szólt.

Az órára nézett; hét óra volt. Arra gondolt, hogy ilyen korán nem tartják természetesnek az üldözők a lefekvést. Betegnek mondja magát? Erre gondolni se lehetett; a jakobinus szakácsnő azonnal meghazudtolná.

Néhány pillanatig így gondolkozott, aztán nyugodtan, egyszerűen, valami fenséges ártatlansággal levetkőzött előttem, az ágyba feküdt és megparancsolta, hogy vessem le czipőmet, kabátomat és nyakkendőmet:

- Tegyen úgy, mintha a szeretőm volna, úgy, hogy szinte rajtakapjanak. A mikor kopogtatnak, úgy tesz, mintha hirtelenében rendbehozná a ruháját, s ingujjban nyit nekik ajtót.

Mindent elrendeztünk így, a mikor a polgári csapat lejött a padlásról, káromkodva.

A szerencsétlen Planchonnet úgy remegett, hogy az egész ágy mozgott tőle. A lélekzete pedig oly hangos volt, hogy szinte a folyosóra is kihallatszott.

- Kár, - suttogta Luzyné - úgy meg voltam elégedve kis turpisságommal. De ne essünk kétségbe... Isten majd megsegít.

Egy durva ököl csapott az ajtóra.

- Ki az? - szólt Luzyné.

- A nemzet képviselői.

- Nem várhatnak egy pillanatig?

- Nyisd ki, vagy betörjük az ajtót!

- Barátom, nyissa ki.

És egyszerre csodálatosképpen abbahagyta Planchonnet a remegést és a hörgést.

III.

Lubin lépett be elsőnek, nagy vállszalagjával, utána jött tizenkét lándzsás. Luzynére nézett, aztán rám.

- Az ördögbe! - kiáltott - szerelmeseket zavarunk. Bocsánat, szép hölgy!

Aztán az örökhöz fordult:

- Csak a sansculotteokban van még erkölcs.

De azért ez elve ellenére is nagyon felvidította az eset.

Az ágy szélére ült s megfogta a szép arisztokrata asszony állát:

- Igaz - mondta - hogy ez a szájacská nem való arra, hogy éjjel-nappal a Miatyánkot mormogja. Kár is volna. De a köztársaság mindenek előtt. Azt az áruló Planchonnet-t keressük. Itt van, biztos vagyok felőle. Akarom. Lefejeztetem és ez megcsinálja az én szerencsém.

- Hát keressék!

A butorok alatt keresgéltek, a szekrényekben, az ágy alá szurkáltak s a matracokba döfték szuronyaikat.

Lubin a tarkóját vakarta és engem nézett a szeme sarkából. Luzyné, ki akarva kerülni a rám nézve kellemetlen faggatást, így szólt:

- Barátom, te éppugy ismered a házat, mint én; vedd a kulcsokat s vezesd el mindenüvé Lubin urat. Tudom, hogy örülni fogsz, ha ily derék hazafiakat vezethetsz.

A pinczébe vezettem őket, a hol szétrugdalták a tüzfát és sok üveg bort kiittak. Aztán Lubin betört puskája agyával néhány teli hordót, s a patakzó borban távozást vezényelt. Kikisértem őket a kert rácsos kapujáig, bezártam mögöttük s szaladtam jelenteni Luzynénak, hogy meg vagyunk mentve.

Erre a hírre lehajolt.

- Planchonnet ur! Planchonnet ur!

Gyöngé sóhaj volt a felelet.

- Hála legyen istennek! - kiáltott - Planchonnet ur, borzasztóan megijesztett. Már azt hittem hogy meghalt.

Aztán felém fordult, mondván:

- Szegény barátom, ön, a kinek oly nagy örömet okozott az, hogy néha-néha azt mondta, hogy szeret: most nem fogja többé mondani!

Gestas.*

Gestas, dixt li Signor, entrez en paradis.

- - -

»A mi régi misztériumainkban Gestas
a neve a Jézus Krisztus jobbkeze felől
fölfeszített latornak.«

(Augustin Thierry: *Rédemption de Larmor.*)

Mesélik, hogy abban az időben élt egy Gestas nevű rossz fiú, a ki a világon a legédesebb dalokat csinálta. Rá volt írva tömpeorrú arczára, hogy testi bűnnel fog vétkezni s estefelé rút örömek villogtak zöld szemében. Már nem volt fiatal. Félig kopasz fejének dudorodásai úgy ragyogtak, mint a vörösréz; nyakára néhány fakó, földesszürke hajfürt omlott. Mindazonáltal gyerekes volt s megtartotta gyermekkorai naiv hitét. A mikor nem volt a kórházban, valami nyomoruságos hotel-szobácskában élt, a Pantheon és az állatkert között. Itt ebben a régi, szegény negyedben minden követ ismert, a sötét utcácskák türelmesek voltak iránta, sőt az egyik kis utca az ő szíve szerint való, mert tele van kocsmával és pálinkásbódéval; de az egyik ház sarkán világoskék barlangban áll a Szent Szűz, vasráccsal maga előtt.

Este kávéházból kávéházba megy s állhatatos rendszerrel áll meg sörös és alkoholos állomásain: a romlás nagy munkálatainak módszerre és szabályszerűsége van szükségük. Már igen előrehaladt az éjszaka, a mikor hazatér szobájába, a nélkül, hogy tudná, mint került oda, s egy minden nap ismétlődő csoda útján megtalálja tábori ágyát, a melybe ruhástól zuhan bele. Ott aztán ökölbe szorított kézzel aluszsza a csavargók és a gyermekek szép álmát. De ez az álom rövid.

Alig világol be az ablakon a hajnalsugár, Gestas kinyitja szemét, fölkel, megrázkódik, mint valami gazdátlan kutya, a melyet rugással ébresztettek föl, sietve lemegy a hosszú csigalépcsőn és gyönyörűséggel látja viszont az utcát, a jó utcát a mely oly elnéző az alázatosak és szegények hibáival szemben. Pislog a napfénytől; orrlyukait kitágítja a friss reggeli levegő. Erős, egyenes ember, a lába merev, régi reumája miatt, és somfabotjára támaszkodva jár, a melyről lekopott a vas a husz esztendei csavargásban. Mert éjjeli kalandjai alkalmával soha sem vesztette el sem botját, sem pipáját. Arcza a jóságtól és a boldogságtól sugárzik. S valóban jó és boldog is. A világon legnagyobb öröme, a melyet álma árán vásárol meg, az, hogy hajnalban végigjárja a pálinkás-boltokat a munkásokkal, vagy hogy fehér bort igyék velük. A részegesek ártatlansága: fehér bor a halvány hajnalon, a kőmivesek fehér zubbonyai közt, - mindez a sok fehérség tetszik a bűnben is naiv lelkének.

Nos, és egy tavaszi reggelen, a mikor ily módon vonult szobájából a *Petit More*-ig, megérte azt az örömet, hogy előtte nyitották ki a kis kocsmá ajtaját, a mely fölött színes öntvényből készült szaraczenfej díszlett, s megrohanhatta a pléhtáblás kimérő-asztalt egy csomó ismeretlen barátjával: egész sereg creusei munkással, a ki kocizott, hazájáról beszélgetve. Iddogáltak és kenyeret ettek; ha az egyiknek jó eszméje támadt, nagyon jóízűen nevetett rajta, s hogy a pajtásai jobban hallják, ökölrel verdeste a hátukat. Az öregek azért lassan, csöndben emelgették a könyököket. Amikor mind munkája után látott, Gestas utolsónak távozott a *Petit More*-ból és a lándzsás vasráccsáról ismeretes *Bon Coin*-ba ment. Ott is szeretetreméltó társa-

* Ennek a novellának a hőse, Gestas, szinte fotografikus képe Paul Verlainenek, akivel ez a történet csakugyan megesett egyszer. *A ford.*

ságban iddögált, sőt fölajánlott egy-egy pohár bort két bizalmatlan és szelid rendőrnek. Majd egy harmadik kocsmába látogatott el, a melynek vasból kovácsolt régi czégére két apró emberkét ábrázol, aki egy óriási szőlőfürtöt czipel. Itt a szép Trubertné szolgálta ki, a ki az egész negyedben híres volt okosságáról, erejéről és kedélyességéről. Aztán az erődítések felé közeledve, a pálinka-desztillálóknál ivott, a hol látni, mint csillognak a homályban a hordók réz-csapjai, meg a kis pálinkásoknál, akiknek zöld ablaktáblái csukva vannak két babérfás láda közt. Ezek után visszatért a város népesebb negyedeibe s különböző kávéházakban itta az ürmöst és a törkölyt. Nyolczat ütött a toronyóra. Gestas nagyon egyenesen járt, egyenletesen lépve, mereven és ünnepélyességgel; csodálkozott, a mikor a vásárolni siető kendőtlen, föltüzött kontyos asszonyok meglökték nehéz kosaraikkal, vagy ő lökött fel egy-egy apró lánykát, a ki hatalmas kenyeret czipel karjai között. Olykor-olykor, a mikor átment a kocsi-uton, a tejes-kocsi, a melyen zörögve tánczoltak a bádagedények, oly közel állott meg hozzá, hogy érezte arczán a ló meleg lehelletét. De sietség nélkül haladt tovább útján, megvetve a paraszt tejárus káromkodásait. Valóban, járása, a melyet a somfabot is biztosított, büszke és nyugodt volt. De belül ingadozott az öreg ember. Semmi sem maradt benne a reggeli fürge-ségből. A pacsirta, a mely vidáman trillázott lelkében, az első korty csillogó bor után elröp-pent, s most ködös, sziklás vidék volt a lelke, a hol fekete fákon varjak károgtak. Halálosan szomorú volt. Nagy önutálat émelygett benne. Megbánásának és szégyenének hangja ezt kiáltotta:

- Disznó! Disznó! Disznó vagy...

És csodálta ezt az izgatott és tiszta hangot, ezt a szép angyalhangot, a mely titokzatosan volt benne s a mely ismételte:

- Disznó! Disznó vagy!

Az ártatlanságnak és tisztaságnak végtelen vágya ébredt benne. Sírt; nagy könnyei lefolytak kecskeszakállára. Önmagát siratta. A mester szavához híven, a ki mondta: »Sirassátok magatokat és gyermekeiteket, Jeruzsálem leányai!«. - szemének keserű harmatjával öntözte a hét bűnre kárhozott testét és részegség-szülte csúf gondolatait. Gyerekkorának hite újra fölébredt benne, frissen, virágosan. Naiv imádságok folytak ajkairól. Suttogva mondta:

- Istenem, add, hogy hasonló legyek ahhoz a kis gyerekekhez, a ki voltam.

És éppen, a mikor ezt az egyszerű imádságot bevégezte, egy templom küszöbén találta magát.

Régi templom volt, valaha fehér és szép lehetett rajta sok finom köcsipke, a melyet az évek és az emberek megrongáltak. Most már fekete, és szépsége csak a költők szívéhez szól. Szegényes, régi kis templom volt, a melyben talán valamikor a jó François Villon édesanyja térdelt, s látta a ma már bemeszelt falakon azt a paradicsomot, a melynek hárfáit hallani vélte, s azt a poklot, a hol a kárhozottak főttek, a mi nagy félelmet okozott a jó teremtésnek.

Gestas belépett Isten házába. Senkit sem látott, szentelt-víz kinálót sem, sőt még csak egy olyan szegény öreg asszonyt sem, mint a François Villon édesanyja. Csakis a templom hajójában rendben álló székek gyülekezete tett tanuságot a hívők ájtatosságáról, mintha együtt folytatta volna tovább az imádságot.

A boltívekből omló nyirkos, hüvös homályban jobbra, lefelé tartott Gestas, a Szűz szobra felé, a mely előtt a hegyesfogú vasszék még egy fogadalmi gyertya sem égett. Ott nézve a fehér, rózsaszínű és világoskék szobrot, a mely mosolygott a sok, adományúl ráaggatott arany- és ezüst-szívecske között, meghajtotta merev, öreg térdét, Szent Péter könnyeit sírta és igen szelíd, de rendetlenül elhelyezett szavakat mormolt:

- Jó Szűz, anyám, Mária, Mária, a te gyereked, mamám!

De hirtelen fölállott, gyorsan előrement néhány lépésnyire, s megállott egy gyóntatószék előtt. Időbarnította tölgyfából volt, olajjal kengették régóta, mint a prэшázak gerendáit, s olyan kedélyes, becsületes, családias butor lett ez a gyóntatószék, mint valami ócska fehérneműs szekrény. Oldalt tele volt kagylószerű pajzsokra faragott vallásos jelképekkel, a melyek a régi idők polgárásszonyaira emlékeztettek, a kik itt hajtották meg csipkés főkötőjüket, s e szimbolikus medenczében mosták lelküket tisztára.

Gestas letérdelt az ő térdük nyomára, és a farácshoz érintve ajkát, suttogva szólt:

- Atyám... atyám!...

Megtörülte a szemét, hogy jobban belásson a rács lyukain, s úgy rémlett előtte, mintha fehér papi ruhát látna a homályban.

Ismételte:

- Atyám, atyám, hát hallgasson meg! Gyónnom kell, meg kell mosnom a lelkemet. Fekete, piszkos. Utálok, émelyedem tőle. Hamar, tisztelendő atyám, fürdőt! A vezeklés, a bocsánat fürdőjét, Jézus fürdőjét! Ha gazságaimra gondolok, fölkavarodik a bensőm és tisztátalanságom iránt való utálat fog el. Fürdőt, fürdőt!

Aztán várt. Nagyon sokáig várt; néha azt hitte, hogy valaki int feléje belülről, majd csak üres padot látott a gyóntatószékben. Mozdulatlan maradt a falépcsőhöz szegzett térddel és mereven bámult be a rács mögé, ahonnan várta a bocsánatot, a békét, az üdülést, az üdvöt, az ártatlanságot, a kibékülést Istennel és önmagával, az égi örömet, a szeretet megelégedését, a legfőbb jót. Időről-időre szeliden könnyörögve mormolt:

- Plébános ur, atyám, plébános ur! Szomjas vagyok, adjon inni, mert nagyon szomjas vagyok! Jó plébános ur, adjon azt, a mi van... tiszta vizet, fehér ruhát és szárnyat az én szegény lelkemnek. Adjon penitenciát és bocsánatot.

Hogy nem kapott feleletet, erősebben kopogtatott a rácson és hangosan szólt:

- Kérem gyónni!

Végre elvesztette a türelmét, fölkelt és üvöltve kezdte csapdosni somfabotjával a gyóntatószéket:

- Hé! Plébános! Hé! Káplán!

És ahogy kiabált, mind erősebben csapdosott: Ütései dühösen zuhantak a gyóntatószékre, a melyből felhőcskében szállott a por, s a mely e sértésekre szúrtte deszkáinak nyögésével felelt.

A templomszolga, a ki a sekrestyében söpört, előrohant a zajra, fölgyürt ingújjal. A mikor meglátta a botos embert, egy pillanatra megállott, majd közeledett feléje a legalázatosabb tisztben megőszült szolgák óvatos lassuságával. A mikor oly közel ért hozzá, hogy hallhatta a beszédét, kérdezte:

- Mit akar?

- Gyónni akarok.

- Ilyenkor nem gyón az ember.

- Gyónni akarok.

- Menjen el.

- Látni akarom a plébánost.

- Minek?

- Hogy gyónjak.

- A plébános nem látható.

- Akkor az első káplánt.

- Az még kevésbé látható. Menjen el.

- A második káplánt, a harmadik káplánt, a negyedik káplánt, az utolsó káplánt.

- Menjen el!

- Hát meg hagynak halni gyónás nélkül? Hisz ez még rosszabb, mint 93-ban! Egy egészen kis káplánt. Hát mit bántja az magát, ha én egy egészen kis káplánnak gyónok, akkorkának, mint a karom. Mondja meg egy papnak, hogy jöjjön ide, hallgassa meg a gyónásomat. Megigérem, hogy ritkább, rendkívülibb és érdekesebb bűnöket fogok rábizni, mint aminőket az ő vezeklő hölgyecskéi szoktak felsorolni. Megmondhatja neki, hogy egy nagyon szép gyónáshoz hívják.

- Menjen el!

- Hát nem hallod, vén szamár? Mondom, hogy ki akarok békülni a jó istennel, azt a szentséges mindenit...

Ámbátor nem volt méltóságteljes termetű, mint valami gazdag plébánia embere, a sekrestyés, de azért izmos ember volt. Megfogta a mi Gestasunkat és kidobta a templomból.

Gestasnak csak egy gondolat járt a fejében az utcán: hogy visszamegy egy oldalajtón a templomba, hátul megkerülve a sekrestyést, s megfog egy kis káplánt, a ki meggyóntassa.

Szerencsétlenségére ez eszme sikerének, a templom körül volt véve régi házakkal és Gestas a visszatérés minden reménye nélkül eltévedt az utcák, átjárók, közök labirintusában.

Volt ott egy borkereskedő és a szegény bűnbánó úgy gondolkozott, hogy majd az abszint megvigasztalja. Ezt el is érte. De újabb megbánás fogta el. És ezért bizakodnak barátai, hogy meg fog menekülni. Hit van benne, egyszerű, erős, naiv hit. És nem kell kétségbeesni miatta, mivel ő sem esik kétségbe soha.

Anélkül, hogy belebocsátkoznánk a predesztináció tekintélyes nehézségeibe, s anélkül, hogy a tárgyról megkérdeznők szent Ágoston, Gotesialus, az albigensek, a wiclefisták, a husziták, Luther, Calvinus, Jansenius és a nagy Arnaud véleményét, azt tartják, hogy Gestas predesztinálva van az örök boldogságra.

Gestas, dixt li Signor, entrez en paradis.

Leslie Wood.

Hangverseny és színelőadás volt N.-né szalonjában, a Boulevard Malesherbesen.

Mialatt lenn a földszinten födetlen vállak körül tolongott a bejáratoknál a fiatalság a meleg illatban, mi, kissé mogorva öreg habitűek, egy kis szalonban hűsöltünk, ahonnan semmit se lehetett látni s a hová Réjane kisasszony hangja úgy hangzott el, mint egy szitakötő finom zúgású röpülése. Időről-időre a nagy kohóból fölcsattanó tapsot, kaczagást hallottunk, és hajlandók voltunk szánakozni azokon, a kiknek multságában nem vehettünk részt. Elég csinos semmiségekről beszéltünk, a mikor egyikünk, egy szeretetreméltó képviselő, B... úr egyszerre megszólalt:

- Tudják, Wood itt van.

Erre az ujságra mindenki fölkiáltott:

- Wood? Leslie Wood? lehetetlen! Hisz már tíz éve, hogy nem látták Párisban. Nem tudták, mi lett belőle.

- Azt mondják, hogy valami fekete köztársaságot alapított a Viktoria-Nyanza partjain.

- Az mese! Tudják, hogy hihetetlenül gazdag s híres arról, hogy lehetlenségeket valósít meg. Ceylonban lakik, tündéries palotában, bűvös kertek közepén, a hol éjjel-nappal bajadérok tánczolnak.

- Ugyan, hogy hihetett el ily ostobaságkat? Az igazság az, hogy Leslie Wood egy bibliával és egy karabélylyal elment zulukaffereket téríteni.

B... úr halkán folytatta:

- Inkább nézzék meg; ott van...

És fejének, szemének egy intésével egy emberre mutatott, a ki az ajtófélfának támaszkodva állott, hatalmas természetével kimagasodva az előtte tolongó koponyák sokaságából s figyelni látszott az előadásra.

Ez az atléta alak, ez a piros arcz fehér oldalszakállal, ez a világos szem, nyugodt tekintet, igen, ez Leslie Wood volt.

Eszembe jutottak azok a csodálatos levelek, a melyeket a *World* hasábjain olvastam tőle tíz esztendőn keresztül s megjegyeztem B.-nek:

- Ez az ember korunk legnagyobb ujságírója.

- Talán igaza van - felelt B... - annyi legalább is igaz, hogy husz esztendeje még senki se ismerte úgy Európát, mint Leslie Wood.

Moïse báró, a ki hallgatta beszélgetésünket, fejét rázta.

- Önök nem ismerik Woodot. Én ismerem. Mindenekfölött pénzember volt. Jobban értett a pénzügyekhez, mint akárki. Miért nevet, herczegnő?

A pamlagra dőlve, a cigarettázási tilalom komor unalmában elmosolyodott Zévorine herczegnő.

- Nem értik Woodot. Egyik sem érti. Wood sohasem volt más, mint titokzatos, szerelmes ember.

- Nem hiszem - vetette közbe Moïse báró. - Csak azt szeretném tudni, hogy ez az ördögi ember hol töltötte élete legszebb tíz évét.

- És honnan kezdve számítja ön az élet legszebb tíz évét?
- Az ötventől. Hatvanig. Az embernek megvan a pozíciója és élvezheti az életét.
- Báró, kérdezze meg magától Woodtól. Itt jön éppen.

Az egyszerre kitörő, zuhatag módjára harsogó taps az előadás végét jelentette. A fekete ruhás urak megszabadítva az ajtóból, elszéledtek a kis szalonban, s míg a párok processziója a buffet felé haladt, Leslie Wood hozzánk jött.

Nyugodt nyájasággal szorította meg a kezünket.

- Itt a hazajáró lélek! Ön hazajáró! - kiáltott föl Moïse báró.
- Oh! - mondta Wood - nem jöhetek messziről. A föld kicsiny.
- Tudja, mit mondott a hercegnő? Hogy ön csak egy misztikus, kedves Wood. Igaz ez?
- Ez attól függ, hogy mit értenek misztikus alatt.
- A szó magamagát magyarázza. A misztikus ember az, a ki a másik világ ügyeivel foglalkozik. S ön nagyon is jól ismeri ennek a világnak az ügyeit, ahhoz, hogy a másikéival bajlódjon.

E szókra Wood könnyedén összevonta szemöldekét:

- Téved, báró. A másik világ ügyei a fontosabbak a kettő közül. Sokkal, de sokkal fontosabbak!
- Milyen kedves fiú ez a Leslie Wood! - kiáltott föl gunyolódva a báró. - Mily elmés!

A hercegnő nagy komolyan szólt:

- Wood, ugy-e ön nem elmés? Mert én borzadok az elmés emberektől.

Fölkelt:

- Wood, kísérjen a buffetbe.

Egy óra múlva, mialatt G...né ragadta el énekével az urakat és hölgyeket, megtaláltam Leslie Woodot és Zévorine hercegnőt. Rajtuk kívül senki más nem volt a buffetben. A hercegnő majdnem vad lelkesedéssel beszélt Tolsztoj grófról, a ki barátja volt. Elmondta, hogy ez a nagy ember most egyszerű paraszt lett, felöltve a muzsikok ruháját és lelkét; kezeivel, a melyek remekeket írtak, most a szegényeknek cipőt csinál.

Nagy meglepetésemre Wood helyeselte ezt a közfelfogástól oly elütő életmódot. S szólt kissé lihegő hangján, a melynek a kezdődő asztma különös szelíd színezetet adott:

- Igen, - mondta - Tolsztoznak igaza van. Az egész filozófia benn van abban a mondásban hogy »legyen meg Isten akarata.« Ő megértette, hogy az emberiség minden bajának oka az emberi akaratnak az isteni akarattól való eltérése. Csak attól félek, hogy elrontja szép eszméit fantáziával, különczködéssel...
- Oh! - felelt a hercegnő halkán, kissé habozva - a gróf doktrínája csak egy ponton különczködő; ugyanis az emberi élet legvégső határáig megköveteli kötelességük teljesítését a házastársaktól s a modern idők szentjeitől elvárja a patriárkák termékeny öregségét.

Az öreg Wood lelkesen szólt:

- Még ez is kitünő és nagyon szent dolog. A fizikai és természetes szerelem Isten minden teremtéséhez illik, s ha se nyugalanság se zavar nem keveredik közéje, ezt az isteni egyszerűséget, ezt a szent állatiaságot föntartja; e nélkül nincs is üdvösség. Az aszkétaság nem egyéb mint gőg és lázadás. Tartsuk szem előtt Booz példáját és gondoljunk csak arra, hogy a biblia az öregek kenyerévé teszi a szerelmet.

És egyszerre elragadtatással, sugárzó arczczal, lelkesen megváltozva mormogott, szemével, kezével, egész lelkével valami láthatatlan dolog felé fordulva:

- Annie! Annie, szeretett Anniem! Ugy-e, hogy az Ur azt akarja, hogy a szentek is a mezők vadjainak alázatosságával szeressék egymást?

Majd fáradtan dőlt egy karosszékbe. Ijesztő nagy lélekzet rengette meg hatalmas mellét s erősebbnek, hatalmasabbnak látszott, mint valaha, akár csak azok a gépek, a melyek szétzúzva borzalmasabbak, mint épen. Zévorine hercegnő minden meglepetés nélkül, nyugodtan törölte le a veritéket homlokáról s egy pohár vizet nyújtott feléje.

Én - a mi engem illet - megdöbbsenem. Nem ismertem föl ebben a lázas emberben azt, a ki Blue-Book-okkal telerakott dolgozó szobájában annyiszor magyarázta el nekem a keleti kérdést, a frankfurti egyezséget és a pénzpiaczok válságait. A hercegnő látta, hogy nyugtalan vagyok s vállát vonva szólt:

- Ön igazi franczia! Önök mindenkit, a ki pontosan éppugy nem gondolkodik, mint önök, bolondnak tartanak. Legyen nyugodt: Wood barátunk józan, nagyon józan. Menjünk, hallgassuk meg G...-t.

Miután a hercegnőt a nagy szalonba kísértem, elhatároztam, hogy távozom. Az előszobában találtam Woodot, a ki éppen felső kabátját vette magára. Ugy látszott, hogy már nem is érzi előbbi rohamát.

- Kedves barátom - szólított meg - azt hiszem, hogy szomszédok vagyunk. Ön még mindig a quai Malaquais-n lakik, én a Rue des Saints-Péres egyik szállójában szálltam meg. Az ilyen száraz időben kellemes a gyaloglás. Ha akarja, együtt megyünk - beszélgetünk egy kicsit.

Ajánlatát szívesen fogadtam. A folyosón szivarral kínált meg, s kis villamos skatulyával gyújtott rá.

- Ez nagyon kényelmes - mondta. És világosan megmagyarázta a szerkezetét.

Ráismertem a régi Woodra. Vagy száz lépést tettünk az utcán, közönyös dolgokról beszélgetve. Egyszerre csak társam szeliden a vállamra tette kezét:

- Barátom, önt bizonyára meglepte egy-két szó, a mit az este mondtam. Talán akarja, hogy megmagyarázzam?

- Nagyon érdekel, kedves Wood!

- Szívesen megteszem. Becsülöm az ön szellemességét. Mi az életet más-más szempontból nézzük. De az eszméktől nem fél, s ez elég ritka bátorság, különösen Franciaországban.

- Mégis azt hiszem, kedves Wood, hogy a mi a gondolat szabadságát illeti...

- Óh, nem, önök nem teológiai nép, mint az angol. De hagyjuk ezt. Nagyon kevés szóban elmondom önnek eszméim történetét. A mikor megismerkedtünk, tizenöt éve londoni levelezője voltam a Worldnak. Az újságírás nálunk jövedelmezőbb és jelentékenyebb, mint önöknél. Helyzetem jó volt s azt hiszem, hogy a legjobban használtam ki. Néhány év alatt két igen irigylendő dolgot szereztem: befolyást és vagyont. Tudja, hogy praktikus ember vagyok. Sohsem jártam cél nélkül. Különösen arra igyekeztem, hogy elérjem a legvégső célt, az élet célját. Elég hosszú, ifjúkori teológiai tanulmányaim megmutatták, hogy e cél a földi életen túl van. Csak éppen arra vonatkozólag voltak kétségeim, hogy mily praktikus eszközökkel érjem el. És ez kegyetlenül megkínzott. A bizonytalanság elviselhetetlen az olyan jellemű emberre nézve, mint én. Ebben az állapotban különös komoly figyelemmel kísértem William Crookes úrnak, a királyi akadémia egyik legkiválóbb tagjának, lélektani kutatásait. Személyesen ismertem, s joggal tartottam tudósnak és gentlemannek. Egy fiatal teremtesen végezte

akkortájt kísérleteit, a ki különös lelki tulajdonságokkal volt fölruházva. Mint egykor Sault, most őt segítette egy autentikus fantom jelenléte.

Bájos asszony volt ez, a ki valamikor végigélte a mi életünket, de most a sírontúli világhoz tartozott. A kitűnő spiritisztának minden kísérletéhez szívesen volt médium s alávetette magát mindennek, a mit az illendőség határain belül követelt tőle. Azt véltem, hogy ezek a tapogatózások a felé a pont felé, a hol a földi és a földöntúli létezés határa van, oda vezetnének lépésről lépésre, hogy fölfedném, a mit szükséges tudni, az élet igazi célját. De nemsokára csalódtam reményeimben. Tisztelt barátom kutatásai, bármily pontossággal vezette is, nem jutottak eléggé világos teológiai és erkölcsi következtetéshez.

Különben is William Crookes-t egyszerre elhagyta az az elhunyt hölgy, a ki szíves volt oly sok spiritiszta estélyen neki segédkezni.

A közönség hitetlensége, kollégáinak csufolódása annyira elbátortalanította, hogy ez időtől fogva a lelki tudományokra vonatkozólag semmit sem hozott nyilvánosságra. Elmondtam dolgomat Burthogge tiszteletes úrnak, a kit azóta ismerek, a mióta visszatért Afrikából. Az öreg, Angliához méltó vallásos és praktikus szellemben térített ott.

Burthogge tiszteletes úr az az ember, a kinek tettei rám nézve mindig a legelhatározóbbak voltak.

- Okos ember? - kérdeztem.

- Nagy doktrinális intelligencia van benne - felelt Leslie Wood. - Különösen pedig nagy jellem s ön tudja, barátom, hogy az ember jellemével hat a többi emberekre. A mit mondtam neki számításaim nem sikerültéről, az semmi meglepetést sem okozott neki; módszerhiánynak tulajdonította s különösen annak a szánandó erkölcsi bénaságnak, a melyről ekkor tanuságot tettem.

- Tudományos rendszerű kutatás - mondta - sohasem vezet más rendszerű fölfedezésre. Hogy van, hogy ön ezt nem értette meg? Ön különösen könnyelmű és frivol volt, Leslie Wood. A szellem a szellemet keresi, mondta szent Pál apostol. Hogy spirituális igazságokat tudjunk meg, spirituális úton kell feléjük haladnunk.

Ezek a szavak mély benyomást tettek rám.

- Tiszteletes atyám - kérdeztem - hogyan lépjek én a spirituális útra?

- Szegénységgel és egyszerűséggel - felelt Burthogge. - Adja el jószágait s adja a pénzt a szegényeknek. Önt ismerik. Rejtőzzék el. Imádkozzék, gyakoroljon jótékonytságot. Legyen egyszerű szellem, tiszta lélek s megtudja az igazságot.

Szóról szóra követem tanácsait - ezt határoztam el magamban. Beadtam a *World* levelezői állásáról való lemondásomat. Pénzzé tettem vagyonomat, a mely nagyrészt üzletekben volt lekötve s félve, hogy Ananias és Saphira bűnébe esem, ezt a nehéz műveletet akként végeztem, hogy egy krajczár sem ment veszendőbe abból a tőkéből, a mely már nem volt az enyém. Moïse báró, a ki látta ezt a munkámat, pénzügyi tehetségeimet vallásos tisztelettel konstata. Burthogge tiszteletes utasítására minden realizált vagyonomat egy vallásos célú társaságnak adományoztam. S hogy a kitűnő theologus előtt szegénységem miatt érzett öröömnek adtam kifejezést:

- Vigyázzon - szólt - hogy a szegénységben ne csak energiájának diadalát élvezze. Mire való a külsőségek eldobása, ha lelkében megmarad az aranybálvány? Legyen alázatos.

Leslie Wood éppen itt tartott elbeszélésénél, a mikor a *pont Royal*hoz érkeztünk. A Szajna süket nyögéssel rohant a híd ívei között; remegtek rajta a fénypontok.

- Rövidebben kell beszélnem, - mondta az éjjeli mesélő. - Uj életem minden epizódjának elbeszéléséhez egy egész éjjel kellene. Burthogge, a kinek úgy engedelmeskedtem, mint valami gyermek, a Bazutókhoz küldött, a feketék ellen való misszióval. A sátor alatt éltem, azzal a bőkezű társal, a kinek veszély a neve. Lázban, szomjan éltem, láttam Istent.

Öt év múlva Burthogge tiszteletes visszahívott Angliába. A hajón egy fiatal lánynyal találkoztam. Mily vízió! Mennyivel ragyogóbb jelenés, mint a fantom, a mely William Crookes úrnak mutatkozott!

Egy indiai ezredes szegény kis árvája volt. Az arcza nem volt valami különös szép. Halványasága, kissé lesoványodott arcza szenvedéseiről tett tanuságot. De a szeme mindent kifejezett, a mit csak az égről ember elképzelhet; testén mintha belülről valami szelid világosság szűrődött volna keresztül. Mint szerettem! Mint hatoltam be látására a teremtség minden titkába! Mint fejtette meg ez az egyszerű fiatal leány egy pillantásával a világok harmóniájának titkát!

Oh, egyszerű volt, nagyon egyszerű az én szerettem, a szelid Annie Fraser! Átlátszó lelkéből kiolvastam irántam érzett rokonszenvét. Egy éjszakán, egy tiszta éjszakán, hogy kettesben állottunk a hajóhídon, a csillagok szeráfi gyülekezete alatt, a melyek karban reszkettek az égen, megfogtam a kezét s így szóltam hozzá:

- Annie Fraser, én szeretem önt. Érzem, nagyon jó volna, ha ön a feleségemmé lenne. De én elhatároztam, hogy nem intézem magam a sorsomat. Azt akarom, hogy maga Isten intézze. Bár akarná, hogy egymáséi legyünk! Akaratomat Burthogge tiszteletes úr kezébe tettem le. Ha majd Angliában leszünk, úgy-e elmegyünk hozzá, Annie Fraser? És ha ő megengedi, megesküszünk egymással.

Beleegyezett. Az egész úton aztán együtt olvastuk a bibliát.

Amint megérkeztünk Londonba, utitársamat elvezettem a tiszteletes úrhoz s elmondtam, hogy mi énnekem ennek a fiatal leánynak a szerelme s hogy mily szép világossággal árasztott el.

Burthogge sokáig nagy jóakarattal nézte.

- Megesküdhetek egymással - mondta végre. - Pál apostol mondja: »A házastársak megszentelik egymást.« De a ti frigyetek legyen hasonlatos a primitív Egyház keresztényeinek frigyéhez. Legyen teljesen lelki frigy s az angyal pallosa legyen fekvőhelyeitek között. Menjetek, maradjatok alázatosak, rejtőzzetek el s a világ ne tudja a neveteket.

Nőül vettem Annie Frasert s talán nem is szükséges mondanom, hogy pontosan engedelmeskedtünk annak a törvénynek, a melyet Burthogge tiszteletes úr szabott nekünk. Négy évig éltünk ebben a testvéri viszonyban.

Hála az egyszerű, nagyon egyszerű Annie Frasernek, haladtam Isten ismeretében. Már semmi sem volt képes nekünk szenvedést okozni.

Annie beteg lett, hanyatlott az ereje. Akkor mondtuk: - Legyen meg az Isten akarata úgy itt a földön, mint fenn a mennyekben!

Négy éves volt már házasságunk, mikor egy napon - karácsony napja volt - magához hivatott Burthogge tiszteletes:

- Leslie Wood - mondta - üdvös próbát róttam önre. De a pápisták hibájába esném, ha azt hinném, hogy a test szerint való egység nem tetszik az Urnak. Kétszer megáldotta az emberek és állatok testi frigyét: egyszer a paradicsomban, egyszer pedig Noé bárkájában. Menjen, és éljen feleségével, Annie Fraserrel ezentúl úgy, mint a hogy a férjek élnek feleségeikkel.

A mikor hazaértem, Annie, az én szeretett Anniem halva volt...

Megvallom gyöngeségemet. Ajkaimmal s nem szívemmel mondtam ezeket a szavakat: »Isten, legyen meg a te akaratod!« És a mikor arra gondoltam, hogy éppen most mily engedményt tett Burthogge tiszteletes a mi szerelmünknek, keserűnek éreztem a számat és a szívemet hamuval teltnek.

Elkeseredett lélekkel térdeltem le annak az ágynak lábához, a hol az én Anniem nyugodott egy rózsakereszt alatt, némán, fehérén, a halál halvány ibolyáival arcán.

Kicsiny hitű ember, én, búcsút mondtam neki s egy hétig terméketlen szomorúságba merültem, a mely hasonlított a kétségbeeséshez. Pedig épp ellenkezőleg, mennyire kellett volna örülnie testemnek és lelkemnek!

A nyolczadik nap éjjelen, hogy sírtam, homlokomat az üres, hideg ágyra hajtva, hirtelen bizonyosságát éreztem annak, hogy az én szerettem itt van közel hozzám a szobában.

Nem csalódtam. Fölemeltem a fejemet s láttam a ragyogó, mosolygó Anniet, a ki karjait tárta ki felém. Hogyan mondjam el a többit? Hogyan mondjam el a kimondhatatlant? És szabad-e a szerelemnek ily misztériumait fölfedni?

Bizonyára, a mikor Burthogge tiszteletes azt mondta, hogy: »Éljen Annieval úgy, mint férj a feleségével!« - tudta, hogy a szerelem erősebb, mint a halál.

Nos, hát kedves barátom, ettől az örömteli órától fogva az én Anniem minden este visszatér hozzám, égi illatoktól illatozva.

Ijesztő lázzal beszélt.

Meglassítottuk lépteinket. Megállott egy szerény külsejű fogadó előtt.

- Itt lakom - mondta. - Látja a második emeleten abban az ablakban azt a világosságot? Ott vár...

És hirtelen otthagzott.

Nyolcz nap mulva olvastam az ujságban, hogy Leslie Wood, a *World* egykori levelezője hirtelen meghalt.